

Departementene

Regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner (2024-2028)

Foto: Torgeir Hugaard/Forsvaret

Regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse og ivaretagelse av veteraner (2024–2028)

Regjeringen fremmer med dette en tiltaksplan som vil gi bedre anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner. Planen vil bli fulgt opp av de ansvarlige departementer. Veteraner fra Forsvaret, justissektoren og Utenriksdepartementet er omfattet.

Innledning

Ivaretagelse og oppfølging av veteraner er et samfunnsansvar regjeringen er seg meget bevisst. Det å sende personell ut i belastende og risikofylt tjeneste i krigs- og kriseområder medfører betydelig risiko, og er en av de alvorligste beslutninger en regjering kan fatte. Da skylder vi også det samme personellet å ta godt vare på dem og deres familier. Derfor la regjeringen allerede i Hurdals-plattformen til grunn at anerkjennelsen, ivaretagelsen og oppfølgingen av veteraner skal styrkes. Denne tiltaksplanen er en operasjonalisering og tydeliggjøring av det ansvaret regjeringen tar for veteranene.

Veteranene er en relativt sett liten, selektert gruppe, der flertallet klarer seg godt, faktisk bedre enn gjennomsnittet av befolkningen. Det er likevel noen veteraner som faller utenfor, og som har behov for ivaretagelse og oppfølging. Dette er et samfunnsansvar, og vi vet at

Hvem omfattes av tiltaksplanen?

Veteranpolitikken omfatter i utgangspunktet dem som tjenestegjorde i internasjonale operasjoner, fordi tjeneste i krigs- og konfliktområder kunne medføre å måtte ta liv, eller gi sitt eget. Personellet utførte frivillig tjeneste som var viktig for norske interesser, uten at statssikkerheten var direkte utfordret. Dette personellet, enten de er fra forsvarssektoren, justissektoren eller Utenriksdepartementet, omfattes av tiltaksplanen.

De senere år har Forsvaret i større grad bidratt i beredskap og trening i NATO-sammenheng og andre former for internasjonal innsats. Forsvarets personell deltar også med trening av ukrainsk personell, hjemme og ute.

I denne tiltaksplanen vil tiltakene som tillegges Forsvaret i det alt vesentligste gjelde både personellet som har gjort tjeneste i internasjonale operasjoner, og personellet som har gjort tjeneste i internasjonal innsats.

Det er imidlertid ikke bare veteranen selv som berøres av tjenesten ute. Også familien påvirkes i ulik grad, og veteranfamilien er et viktig satsingsområde i denne tiltaksplanen. Regjeringen mener at alle som har gjort tjeneste for Norge, kan kalle seg veteraner, noe som vil reflekteres i kommunikasjonen knyttet til frigjøringsdagen og den nasjonale veterandagen 8. mai. Likevel er det enkelte ordninger som etter forsvarsloven bare gjelder for dem som har deltatt i internasjonale operasjoner.

Femten år med veteranpolitikk:

Stortingsmelding nr. 34 *Fra vernepliktig til veteran. Om ivaretagelse av personell før, under og etter deltakelse i utenlandsoperasjoner (2008–2009)* brakte langsiktighet og systematikk inn i veteranarbeidet. Den ble fulgt opp av regjeringens handlingsplan *I tjeneste for Norge* i 2011, som ble fulgt av regjeringens oppfølgingsplan *I tjeneste for Norge* i 2014. Stortingsmelding nr. 15 *Også vi når det blir krevet. Veteraner i vår tid. (2019–2020)* oppsummerte og drøftet veteranpolitikken og effekten av denne, samt trakk linjene fremover.

Tiltakene som har blitt implementert og fulgt opp i mer enn et tiår har gitt mange effekter, blant andre:

- Forsvaret ble gitt ansvar for dem som tjenestegjør i internasjonale operasjoner og deres pårørende i ett år etter endt tjeneste.
- Forsvaret har gjort endringer i seleksjon, forberedelser og oppfølging før, under og etter tjenesten ute.
- Forsvarets veterantjeneste har ansvar for å utvikle og implementere tiltak i Forsvaret, og å koordinere med andre offentlige aktører og veteranorganisasjonene.
- 8. mai hvert år markeres den nasjonale veterandagen landet over.
- Krigsdekorasjonene fra andre verdenskrig er gjeninnført for å dekorere personell for hendelser i dag.
- Både NAV og Bufetat har etablert særskilte kompetansemiljøer på veteranfeltet.
- Helsevesenet har gjennomført betydelig kompetanseheving relevant for veteranenes særskilte utfordringer.
- Over 85 prosent av veteranene bor i en kommune som har vedtatt en veteranplan.

veteraner med oppfølgingsbehov kan risikere å falle mellom flere stoler dersom de ikke får særskilt oppmerksomhet.

Det er om lag 15 år siden veteranpolitikken kom på dagsordenen. Siden da har en lang rekke tiltak blitt iverksatt for å bedre anerkjennelsen, ivaretagelsen og oppfølgingen av veteraner.

Regjeringen mener imidlertid at det fortsatt finnes flere områder som bør forbedres, noe som også pekes på av veteranorganisasjonene. Det er for eksempel fremdeles behov for å styrke kompetansen om veteraner og deres familiers mulige utfordringer.¹ Det er også behov for å sikre at kunnskapen om veteranene blir mer tilgjengelig.

Berøringspunktene mellom det offentlige og veteranene og deres familier er mange og varierte. Alt fra barn av personell som gjør tjeneste og deres møte med barnehage- og skoletilsatte, til veteraner som har utfordringer knyttet til psykiske helseproblemer og tilknytning til arbeidslivet og deres møte med hjelpeapparatet. Dette, sammen med at veteranene bor over hele landet og har ulike

¹ For mer om utfordringsbildet, se for eksempel Meld. St. 15 (2019-2020) *Også vi når det blir krevet. Veteraner i vår tid*, ss. 79 ff., *Afghanistanundersøkelsen 2020. Veteraners erfaringer, helse og livskvalitet etter tjeneste i Afghanistan 2001-2020*, ss. 20 ff. eller Brunovskis et. al. 2023, *Helse, livskvalitet og hverdagsliv i norske veteranfamilier*, ss. 63 ff.

erfaringer, ønsker og behov, gjør at det kan være vanskelig for veteraner og deres pårørende å orientere seg om tilbudene som finnes.

Planen har som mål at personellet og deres familier skal gis bedre, mer kunnskapsbasert ivaretagelse og oppfølging før, under og etter tjenesten. Videre er det et mål at veteranene som har behov for oppfølging, enten det er innenfor helsesektoren eller i tilknytning til barns behov i skole og barnehage, skal oppleve et imøtekommende, kompetent og helhetlig hjelpeapparat.

Planen skal være et levende dokument. Utviklingen i samfunnet så vel som i Forsvaret, Forsvarets operasjonsmønster og, ikke minst, i det sikkerhetspolitiske landskapet, innebærer at det er behov for løpende justeringer. Forskning vil også kunne gi ny kunnskap som kan bidra til nye tiltak, eller justeringer av tiltak. Regjeringen legger derfor til grunn at denne tiltaksplanen skal justeres underveis i planperioden.

Det er et mål for regjeringen at personell som deltar i internasjonale operasjoner eller internasjonal innsats fra andre sektorer, som for eksempel politiet og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, gis et tilbud som, så langt det er mulig og hensiktsmessig, tilsvarer Forsvarets. Det er derfor også en ambisjon for regjeringen at relevante sektorer og etater deltar på for eksempel det årlige etatsledermøtet om veteransaker, samt at Forsvaret i den grad det er mulig og ønskelig bistår andre etater og sektorer med sin kompetanse og erfaring.

Norges internasjonale deltakelse

Norge bidrar i kampen for fred, stabilitet og menneskerettigheter over hele verden. På det meste har over 2 000 norske kvinner og menn deltatt i operasjoner i utlandet samtidig. De senere år har Norges bidrag til internasjonale operasjoner blitt redusert i omfang. I 2022 gjorde om lag 400 personer tjeneste i en internasjonal operasjon. Samtidig er en større andel av personellet profesjonelle soldater enn tidligere.

Forsvarets veteraner fra internasjonale operasjoner omfatter om lag 53 000 personer i Norge, av dem om lag 3 100 kvinner. Om lag 44 000 av dem har tjenestegjort etter 1978, av dem om lag 2 400 kvinner.

Om lag 10 500 personer har deltatt i internasjonal innsats siden 1967, av dem om lag 1 500 i Enhanced Forward Presence (eFP).

Om lag 1 500 representanter for norsk politi har gjort tjeneste i internasjonale operasjoner siden 1989. Også personell fra Kriminalomsorgen og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap har bidratt.

Tiltaksplan

Norges veteranpopulasjon er sammensatt og mangfoldig, og en god veteranpolitikk har som ambisjon å favne alle de ulike erfaringene, perspektivene og behovene som dagens veteraner opplever.

Tiltaksplanen har følgende innsatsområder:

- Kommunikasjon og informasjon
- Ivaretagelse av veteraner og deres familier
- Kompetanse i hjelpeapparatet
- Forskning, statistikk og arkiv
- Veteraners kompetanse

Tiltakene i planen er av forskjellig karakter. Noen er utvikling og forbedring av tiltak som allerede eksisterer; noen forutsetter utredning før de implementeres, mens andre er klare for iverksetting. Tiltakene må sees i sammenheng. Særlig tiltak 1, opprettelsen av en digital kompetanse- og ressursbase, vil ha en overordnet rolle i den hensikt å maksimere effekten av de andre tiltakene.

Arbeidet med tiltaksplanen

De fire veteranorganisasjonene Norges veteranforbund for internasjonale operasjoner (NVIO), Veteranforbundet SIOPS – Skadde i internasjonale operasjoner (SIOPS), Veteran møter veteran (VmV) og Norsk Reservistforbund (NROF) ble tidlig i 2022 invitert til samtaler på høyt embetsnivå i Forsvarsdepartementet, for å få deres syn på hva som ville være de viktigste forbedringsområdene for en ny tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner.

Forsvaret fikk så i oppdrag av Forsvarsdepartementet å ta frem et forslag til tiltaksplan i samråd med relevante etater, med den interdepartementale arbeidsgruppen for veteranpolitikk (IDA) som styringsgruppe. Forsvarets veteraninspektør fikk i oppdrag å lede arbeidet.

Det ble satt ned fem arbeidsgrupper innenfor fagområdene helse; familie; veteraners kompetanse; forskning, og kommunikasjon. De fem arbeidsgruppene var satt sammen av kvalifisert personell fra ulike avdelinger i Forsvaret, som Forsvarets veteran tjeneste (FVT), Forsvarets sanitet (FSAN), Forsvarets høgskole (FHS), Forsvaret Kommunikasjon (FKOM) og Forsvarets personell- og vernepliktssenter (FPVS), i tillegg til personell fra Helsedirektoratet (Hdir), Nasjonalt kunnskapssenter om

vold og traumatisk stress (NKVTS), Regionalt ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS), Moss distriktpsikiatrisk senter (Moss DPS), kommunehelsetjenesten, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), NAV, Arbeids- og velferdsdirektoratet (AVDir), Politidirektoratet, Næringslivets hovedorganisasjon (NHO), Nasjonalt senter for aldring og helse, Rælingen kommune og Neste steg.

Veteraninspektøren hadde jevnlig møter med styringsgruppen IDA gjennom prosessen. Videre var det koordineringsmøter der prosjektledelsen møtte lederne av de fem arbeidsgruppene. Der deltok også representanter fra Forsvarsdepartementet og Forsvarsstaben, samt de fire veteranorganisasjonene. Der ble organisasjonene orientert om arbeidet og gitt anledning til komme med innspill.

Veteraninspektøren har også orientert om arbeidet i møter med ulike aktører som Sametinget, Stortingets ombudsnemd for Forsvaret og Troms og Finnmark fylkeskommune.

Flere parter har sendt inn skriftlige innspill til Forsvarets arbeid med utkast til tiltaksplan, herunder NVIO, SIOPS, VmV, Politiets Fellesforbund (PF), Moss DPS og Troms- og Finnmark fylkeskommune. Forsvaret leverte forslag til tiltaksplan til IDA ved Forsvarsdepartementet primo 2023. Deretter overtok IDA arbeidet med å utvikle regjeringens tiltaksplan for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner. Veteranorganisasjonene sammen med arbeidstakerorganisasjonene, Forsvarets verneombud og Forsvarets likestillings- og mangfoldskoordinator deltok i en referansegruppe. Referansegruppen ble forelagt utkast til tiltaksplan flere ganger under arbeidet, og har fått anledning til å komme med innspill og kommentarer, både i møter og skriftlig. Veteranorganisasjonene har også hatt flere møter med den politiske ledelsen i Forsvarsdepartementet der arbeidet med tiltaksplanen har vært tema.

Den endelige planen er utarbeidet av Forsvarsdepartementet, i samarbeid med Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID), Barne- og familiedepartementet (BFD), Helse- og omsorgsdepartementet (HOD), Justis- og beredskapsdepartementet (JD), Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) og Utenriksdepartementet (UD), samt underliggende etater.

Fig. 1 Soldater på sosialpatrolje i Kosovo. Foto: Torgeir Haugaard/Forsvaret

Tiltak

Kommunikasjon og informasjon

I de innledende samtalene med veteranorganisasjonene Veteran møter veteran (VmV), Norges veteranforbund for internasjonale operasjoner (NVIO), Norsk reservistforbund (NROF) og Veteranforbundet SIOPS – Skadde i internasjonale operasjoner (SIOPS) var en viktig konklusjon at det for mange veteraner er krevende å orientere seg om rettigheter og muligheter. Samtidig er det gjort mye forskning på veteraner og relaterte emner, som det kan være krevende å orientere seg i.

Tiltak 1 – Digital ressurs- og kompetansebase

Det å samle gratis, kvalitetssikrede informasjonsopplegg om veteraner på ett sted, kan være et bidrag til at alle effektivt kan få relevant informasjon om veteraner. Relevant informasjon kan være det offentlige tjenestetilbud til veteraner og deres familier, rettigheter veteranene har, informasjon om potensielle psykiske virkninger av tjenesten, både for personellet og familien, og informasjon om Norges deltakelse i internasjonale operasjoner. Videre kan nettstedet være en ressurs for

det sivile hjelpeapparatet, ved at kurs og kompetanse om ivaretagelse av veteraner samles på ett sted.

Regjeringen vil at Forsvaret oppretter og drifter en digital ressurs- og kompetansebase som samler all relevant informasjon om veteraner og deres tjeneste. Kompetansebasen skal være en ressurs for veteraner, deres familier, tilsatte i relevante tjenester, forskere, lærere, barnehagetilsatte, elever og andre som har interesse for eller behov for kunnskap om veteraner. Den skal holdes løpende oppdatert, og skal markedsføres både overfor veteraner og fag- og ressursmiljøer.

Ansvarlig departement: FD i samarbeid med AID, BFD, HOD, JD og KDD

Tidsramme: Oppstart i løpet av 2024, operativ første halvår 2025.

Evalueres i 2028.

Tiltak – 2 Samtykke

Muligheten til å gi sitt samtykke til deling av informasjon om tjenesten og veteranen, herunder kontakt- og helseopplysninger, kan gi kommunene mulighet til å invitere til markeringer, og fastlegene mulighet til å innhente relevant informasjon.

Regjeringen vil at Forsvaret implementerer en løsning for digitalt samtykke i den digitale ressursen i tiltak 1 slik at veteranene gis mulighet til å gi samtykke til deling av kontaktinformasjon med andre offentlige instanser.

Regjeringen vil at Forsvaret utreder en mulig løsning for samtykke til deling av helseopplysninger med fastlege samt en løsning for å dele slike opplysninger.

Ansvarlig departement: FD, JD, UD

Tidsramme: Samtykke til deling av kontaktinformasjon i tilknytning til tiltak 1, utredning av mulighet for deling av helseopplysninger overleveres til FD innen utgangen av 2025.

Tiltak – 3 Podkast

For å nå ut med informasjon er det vesentlig å benytte flere kanaler. Podkast har blitt et medium som får stadig større nedslagsfelt, også blant yngre lyttere. Forsvaret har i dag podkastene «Forsvarspodden» og

«Klar til strid», som har gode lyttertall og som også kan omfatte veteranrelevant innhold.

Regjeringen vil gi Forsvaret i oppdrag å produsere podkaster innenfor eksisterende konsepter som tar for seg veteranfaglige temaer som både veteraner, deres familier, herunder barn og deres venner, samt yrkesutøvere på veteranfeltet kan ha nytte av. Justissektoren og Utenriksdepartementet skal gis mulighet til å bidra.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Første episode skal publiseres i løpet av 2025, med påfølgende episoder løpende.

Fig. 2. Hjemkomst. Foto: Peder Torp Mathisen/Forsvaret

Ivaretagelse av veteraner og deres familier

Når personell sendes ut i internasjonal tjeneste vil det kunne påvirke ikke bare personellet, men deres familier og venner, som påpekt i Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress sin undersøkelse Helse, livskvalitet og hverdagsliv i norske veteranfamilier (2023). Tiltak for å støtte familiene til dem som reiser ut, både før, under og etter tjenesten ute, har til hensikt å gjøre det lettere for familiene, forebygge langvarige utfordringer så vel som å vise samfunnets anerkjennelse for byrden familien til dem som er ute må bære.

Forsvaret har et lovpålagt ansvar for oppfølging ett år etter endt tjeneste i internasjonale operasjoner, som er ett av flere tiltak som skal redusere sannsynligheten for psykiske senskader etter tjeneste ute. Dette arbeidet vil styrkes som følge av tiltakene under.

Tiltak 4 – Informasjonskort

Barn av personell som skal tjenestegjøre i en internasjonal operasjon eller internasjonal innsats får allerede utlevert en informasjonspakke av Forsvarets veteran tjeneste. I pakken er det blant annet informasjon om hva den foresatte skal gjøre, hvor tjenesten finner sted mv. VEFAM-studien (se faktaboks) viser at barn av personellet som reiser ut kan oppleve at de må lære opp lærere eller helsepersonell, noe som kan innebære en ekstra belastning. For at barn og ungdom i mindre grad enn i dag skal oppleve at de må drive «voksenopplæring» av personellet de møter, som barnehagetilsatte, lærere, helsesykepleiere, fastleger mv., bør det i pakken fra veteran tjenesten finnes egnet informasjon som barna kan gi til personellet de møter, for å redusere opplevelsen av at barna må ta ansvar for den voksnes kunnskap om Forsvarets internasjonale engasjement.

Regjeringen vil sørge for at det i pakken til barn av personell som skal tjenestegjøre i en internasjonal operasjon, internasjonal innsats o.l. skal være egnede informasjonskort til voksne ressurspersoner som barna møter. Der skal også informasjon om den digitale ressurs- og kompetansebasen legges til.

Ansvarlig departement: FD.

Tidsramme: Informasjonen skal utarbeides i løpet av første halvår 2024.

Forsvarets veteran tjeneste vurderer effekten av ordningen innen 2028.

Tiltak 5 – Sjekkliste

VEFAM-studien viser at mens personellet som reiser ut i tjeneste ofte opplever bedre helse etter tjenesten, kan de som blir igjen hjemme oppleve en forverring i helsesituasjonen. Videre viser studien at også voksne familiemedlemmer av veteraner kan oppleve at de må lære opp personell de møter, som lærere og helsepersonell. Samtidig er det en rekke instanser som med fordel kan opplyses om at en forelder eller

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sin undersøkelse Helse, livskvalitet og hverdagsliv i norske veteranfamilier (VEFAM).

NKVTS gjennomførte i perioden fra 2020 til 2023 en større undersøkelse av helse og hverdagsliv i norske veteranfamilier.

Undersøkelsen ble lagt frem 28. november 2023, og flere av funnene fra undersøkelsen er benyttet i utarbeidelsen av tiltak i denne tiltaksplanen.

partner skal ut på oppdrag, og hva det kan innebære. Det å forberede familien og dem rundt familien på oppdraget er derfor også av stor viktighet.

Regjeringen vil at Forsvaret utarbeider en grunnpakke med en sjekkliste for hvordan personellet forbereder familien og dem rundt, som familievernet, skole, barnehage, helsesykepleier, fastleger, besteforeldre, venner og øvrig familie.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Implementeres i løpet av 2024.

Forsvarets veteran tjeneste vurderer effekten av ordningen innen 2028.

Tiltak 6 – Mental robusthet

Mental robusthet og kunnskap om stressmestring kan redusere risikoen for å utvikle helseutfordringer som følge av belastninger i tjenesten.

Forsvaret er i gang med å implementere ReSTART. ReSTART er en prosedyre bestående av seks enkle steg som kan gjennomføres på 60 sekunder for å få en person ut av en akutt stressreaksjon.

Regjeringen vil gi Forsvaret i oppdrag å utvikle et opplæringsprogram innen stressmestring og mental robusthet. Programmet skal gjøres tilgjengelig for veteraner, tjenestegjørende og ledere.

Programmet ReSTART skal videreutvikles og gjøres tilgjengelig også for annet innsatspersonell, som politiet.

Ansvarlig departement: FD i samarbeid med JD

Tidsramme: Begge programmene forventes operative innen utløpet av 2025.

Forsvarets sanitet skal evaluere effekten av programmene innen 2028.

Tiltak 7 – Hjemmestøtte

Flere veteranfamilier har i VEFAM-studien fortalt at de opplever at Forsvaret kutter i velferdstiltak. Når den ene forelderen er ute på oppdrag, er det mange ellers enkle utfordringer som kan vokse seg store, som for eksempel snømåking, barnepass mv. Samtidig oppleves enkle støttende tiltak som en anerkjennelse av den innsatsen som må gjøres på hjemmebane mens en av omsorgspersonene er utenlands i en

internasjonal operasjon eller internasjonal innsats. Samtidig har den demografiske utviklingen sammen med utviklingen av Forsvaret ført til at flere forsvarsfamilier er bosatt lengre unna avdelingen. Dette bidrar til å gjøre slike tiltak mer krevende å organisere. På den annen side slår også Meld. St. 15 *Også vi når det blir krevet* fast at Forsvaret kan gi hjemmestøtteordninger der det er behov for det. En aktuell hjemmestøtteordning kan for eksempel være skattefrie barnepassreiser der foreldre tjenestegjør i utlandet, eller støtte til snømåking eller andre praktiske gjøremål.

Regjeringen vil at Forsvaret utreder hvilke behov for hjemmestøtteordninger familiene til personellet som tjenestegjør i en internasjonal operasjon eller internasjonal innsats har. Forsvaret bes om å fremme et forslag om hjemmestøtteordninger med kostnadsvurderinger til Forsvarsdepartementet.

Ansvarlig departement: FD i samarbeid med JD

Tidsramme: Utredningen skal skje i løpet av 2024, med forslag til tiltak og budsjettmessige konsekvenser innen februar 2025.

Tiltak 8 – Oppfølging etter særlig alvorlige hendelser

Helsedirektoratets veiledere om psykososiale tiltak ved kriser, ulykker og katastrofer anbefaler en proaktiv psykososial oppfølging. Det innebærer at man aktivt henvender seg direkte til den/de rammede og tilbyr støtte og bistand i en tidlig fase, men også at det etter en tid tas ny kontakt dersom den rammede umiddelbart etter hendelsen ikke ønsker eller er i stand til å ta imot hjelp. Det kan derfor være hensiktsmessig at Forsvaret sørger for særskilt oppfølging utover ettårsprogrammet for personell som har opplevd særlig belastende hendelser.

Regjeringen vil at Forsvaret skal utvikle et særskilt program for psykisk oppfølging etter særlig alvorlige hendelser som er sterkt egnet til å gi psykiske senskader, herunder utreder en løsning for systematisk registrering av belastning.

Ansvarlig departement: FD i samarbeid med HOD

Tidsramme: Programmet skal være ferdig og implementert innen utløpet av 2026.

Ordningen evalueres ett, to, fire, seks og åtte år etter at den er tatt i bruk første gang.

Tiltak 9 – Oppfølgingsreglementet

Ettårsprogrammet for ivaretagelse og oppfølging av veteraner har vært en viktig milepæl i veteranarbeidet. Nå har det vært virksomt en tid, og ny kunnskap og erfaring har kommet til. Forsvaret gjør i dag undersøkelser opp til åtte år etter tjenesten. Dette bør vurderes utvidet og inntatt i den formelle oppfølgingen. Endringer underveis i ettårsprogrammet, samt endringer i operasjonsmønsteret så vel som den samfunnsmessige utviklingen, har medført at det kan være hensiktsmessig å revidere oppfølgingen. Ikke minst har allmenn verneplikt, med en økende andel kvinner i tjeneste både ute og hjemme, medført behov for revisjon. Det bør legges særlig vekt på at skadet personell og deres familier, personell som har hatt langvarig tjenestebelastning eller hyppige tjenesteperioder, personell som har vært sendt ut enkeltvis eller i små grupper så vel som personell som sendes hjem før tiden, inkluderes i det endrede ettårsprogrammet, med individuelle tilpasninger.

Regjeringen vil at Forsvaret i samråd med relevante myndigheter skal evaluere ettårsprogrammet og Forsvarets helhetlige ivaretagelse av veteraner og deres familier før, under og etter tjeneste.

Regjeringen vil at Forsvaret, i samråd med samarbeidspartnere, endrer oppfølgingsreglementet (ettårsprogrammet) i tråd med eventuelle funn i evalueringen, også med sikte på å utvide den første fasen til to år.

Regjeringen vil at Forsvaret inkluderer veteraner fra internasjonale operasjoner og internasjonal innsats o.l. i oppfølgingsreglementet så langt det er hensiktsmessig.

Ansvarlig departement: FD med faglig støtte fra AID, BFD og HOD.

Tidsramme: Evaluering av ettårsprogrammet skal begynne i 2024 og være ferdig innen utløpet av 2025, med nytt reglement implementert innen utløpet av 2027.

Tiltak 10 – Familievernet

Familien er veteranenes viktigste støttespiller og sikkerhetsnett. Det er derfor viktig å støtte familiene slik at de takler den belastningen som tjenestegjøring i internasjonale operasjoner eller internasjonal innsats o.l. innebærer. Familieverntjenesten har et bredt tilbud og hjelper familier når de har relasjonelle utfordringer i familien. Tjenesten er et gratis lavterskeltilbud som er tilgjengelig i hele landet. Alle veteraner som har deltatt i internasjonale operasjoner eller internasjonal innsats kan ta kontakt med familievernet om de strever i parforholdet.

VEFAM-studien viser at flere av parene i studien har fått hjelp på familievernkontoret når de har hatt vansker i forholdet sitt. Erfaringene med tjenesten er imidlertid ulike. Noen av de intervjuede viser til at utfordringene i parforholdet uansett er vanskelig å løse, når mye av samlivet er styrt av partners jobb. Familievernet kan bidra til å dempe konflikter ved samlivsbrudd, og de kan hjelpe par som ønsker å fortsette og være sammen. Personell fra Forsvaret som skal delta i internasjonale operasjoner får i dag tilbud om parsamtaler i regi av Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) i forkant av utreise. Familievernkontoret på Hamar har bygd opp særskilt kompetanse på veteranfamilier, og støtter øvrige familievernkontor i landet på dette området. Tjenesten har blant annet utvidet sin kapasitet med ressurspersoner lokalisert rundt om i landet med ekstra kunnskap om veteranfamilier og deres utfordringer. Regjeringen vil videreføre tilbudet.

Regjeringen vil at familievernkontorenes tilbud gjøres kjent for veteranfamiliene også i etterkant av hjemkomst, for å støtte familiene den første tiden etter lang tids fravær fra hverandre. Tilbud om samtaler skal informeres om på samlingene knyttet til oppfølgingsreglementet og gjennomføres på etterspørsel fra familiene selv.

Regjeringen vil at Forsvaret sørger for at personell som får behov for samtale med familievernet i oppsettingsperioden gis fri fra tjenesten for å foreta slik samtale. Særlig skal personell som har en annen hjemmeavdeling og personell med flere oppdrag ute prioriteres.

Ansvarlig departement: BFD i samarbeid med FD

Tidsramme: Løpende

Tiltak 11 – Sikkerhetsklarering og helseprofil

Mange stadig tjenestegjørende og veteraner kvier seg for å oppsøke hjelp ved mistanke om psykisk belastningsskade. Dette har blant annet sammenheng med en utbredt oppfatning om at helseprofil nedsettes og sikkerhetsklarering går tapt ved behandling for psykiske plager og lidelser og ved behov for bistand fra for eksempel familievernkontorene. Oppfatningen er at dette kan ha konsekvenser for veteranenes ansettelsesforhold. Det er ønskelig med større åpenhet om psykisk helse, men det krever at det også er åpenhet om risikoen for konsekvenser utover de rent helsemessige.

Regjeringen vil at Forsvaret sørger for at helsefaglig personell involveres i behandling av sikkerhetsklarering der det er relevant. Samtidig bes Forsvaret og sivil klareringsmyndighet i samråd med relevante fagmyndigheter om å gå gjennom de faglige begrunnelsene for eventuelle sammenhenger mellom sikkerhetsklarering og psykisk helse. Tilsvarende for helseprofil og endringer av denne. Begrunnelser og endringer gjøres kjent for offentligheten. Forsvaret bes også om å vurdere og offentliggjøre konsekvenser for tilsettingsforholdet.

Ansvarlig departement: FD og JD i samarbeid med HOD.

Tidsramme: Gjennomgangen skal være ferdig innen utløpet av 2024, med endrede retningslinjer iverksatt i løpet av 2025.

Tiltak 12 – 8. mai

Regjeringen markerer hvert år, over hele landet, frigjøringsdagen og den nasjonale veterandagen 8. mai.

Regjeringen vil ta den nasjonale veterandagen inn i flaggforskriften.

Ansvarlig departement: UD

Tidsramme: Forskriften endres senest innen 1. januar 2025.

Tiltak 13 – Forsvarets veteransenter Bæreia

Forsvarets veteransenter Bæreia er et viktig ledd i ivaretagelsen og anerkjennelsen av veteraner. Stedets infrastruktur har en relativt stor uutnyttet kapasitet, som ved tilførsel av personell og midler vil kunne ta imot flere veteraner og veteranfamilier enn tilfellet er i dag. Samtidig er

anerkjennelsen av internasjonal innsats som Enhanced Forward Presence (eFP) blitt viktigere. Også tjeneste som i oppdragene Interflex og Gungne (opplæring av ukrainsk militært personell) kan det være på sin plass å gi økt anerkjennelse. Tilgang til Bæreia er i dag en av de mest synlige forskjellene på anerkjennelse og ivaretagelse av personell fra internasjonale operasjoner og internasjonal innsats. Det er også behov for møteplasser for familier. VEFAM-studien viser at særlig barna synes at muligheten til å treffe andre som har det som dem, gjør at de ikke føler seg annerledes. Både barn og voksne forteller at de er positive til Bæreia, særlig arrangementet *Min tur ut*.

Bæreia er også et lavtersktilbud til veteraner som har utfordringer, eller som har behov for et avbrekk, enten alene eller sammen med familien. Tilbakemeldingene fra veteranene som har hatt opphold på Bæreia er meget positive, og en økning i kapasiteten på Bæreia vil være et tydelig løft i anerkjennelsen og ivaretagelsen av veteranene.

Regjeringen vil at Forsvaret skal øke kapasiteten på Forsvarets veteransenter Bæreia slik at også personell fra internasjonal innsats o.l. kan få et tilbud der, i tillegg til det tilbudet som i dag eksisterer for personell fra internasjonale operasjoner. Det skal prioriteres å holde åpent hele sommeren, i helgene og i skoleferiene, og å gi et tilbud til barn og barnefamilier.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Oppstart medio 2024, med sikte på utvidet virksomhet i løpet av høsten 2024 slik at også barn av personell som tjenestegjør i internasjonal innsats og/eller Interflex/Gungne eller tilsvarende oppdrag også får et tilbud.

Tiltakets effekt undersøkes i tilknytning til levekårsundersøkelsen, jf. tiltak 27.

Tiltak 14 – Dekorasjoner

Dekorasjoner er statens fremste, håndgripelige tegn på anerkjennelse. Noen tildeles medaljer og dekorasjoner for særlig fortjeneste etter innstilling og nærmere vurdering. Personell som tjenestegjør i internasjonale operasjoner tildeles Forsvarets operasjonsmedalje. Likeledes tildeles personell som har gjort tjeneste i for eksempel

Enhanced Forward Presence medalje for internasjonal tjeneste. Det tildeles imidlertid ikke medaljer for tjeneste i oppdrag som Interflex/Gungne, noe som kan oppfattes som urimelig i dag.

Siden 2005 har personell som mister livet i stridshandlinger blitt tildelt Forsvarets medalje for falne i strid. Likeledes har de som har blitt såret, enten fysisk eller psykisk, blitt tildelt Forsvarets medalje for sårede i strid. De to sistnevnte medaljene har ikke blitt tildelt for forhold som fant sted før 2005. Forsvaret har søkbare, digitale registre over personell som har gjort tjeneste fra 1978, og det pågår et arbeid med digitalisering av eldre data. Det innebærer at det er mulig å hente ut data vedrørende sårede, selv om det vil kunne innebære et betydelig arbeid å fastslå årsakssammenheng.

Regjeringen vil prioritere å delta med representanter på alle medaljeseremonier, også for dem som kommer hjem fra internasjonal innsats o.l.

Regjeringen vil at Forsvaret vurderer innføring av en medalje for tjeneste i Interflex/Gungne o.l.

Regjeringen vil at Forsvaret vurderer hensiktsmessigheten av å tildele en medalje for såret i strid for forhold som fant sted før 2005, og skissere en løsning for dette.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Regjeringen deltar løpende på medaljetildelinger der avdelingen samlet mottar medalje.

Forsvaret skal innen 1. juni 2025 komme tilbake til

Forsvarsdepartementet med forslag til løsning for å tildele en medalje til skadde i strid samt Interflex/Gungne og tilsvarende oppdrag.

Tiltak 15 - Klagenemda

Veteranorganisasjonene rapporterer at når en skadd veteran og dennes advokat skal legge frem sin sak for klagenemda, har de 30 minutter til rådighet. Ofte har saken versert i forvaltningen og rettsvesenet i flere år. Den tilmålte tiden kan i noen tilfeller oppleves som for kort, og kan da bidra til en følelse av manglende anerkjennelse og respekt.

Regjeringen vil at den enkelte veteran og vedkommendes advokat gis rimelig tid for å legge frem sin sak for klagenemnda, f.eks. inntil 45 eller 60 minutter, der sakens forhold tilsier det. Dette må veies mot restanser og saksbehandlingstid i det enkelte tilfellet. Behov for ekstra tid meldes inn sammen med innsending av relevant dokumentasjon. Advokaten vil kompenseres for mertiden etter den offentlige salærsatsen, jf. salærforskriften §2 første ledd.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: FD utreder behov for regelendringer og hjemmelsgrunnlag i løpet av 2025, med sikte på implementering i løpet av 2026.

Statens sivilrettsforvaltning skal gi en konsekvensvurdering av tiltaket innen utløpet av 2028.

Tiltak 16 – Økonomisk rådgivning

Noen veteraner tilstås betydelige erstatningsbeløp, ofte etter lang tids saksbehandling. Beløpets størrelse og den emosjonelle belastningen for den enkelte medfører at det kan være krevende å håndtere slike erstatningsbeløp alene. De historiske erfaringene med statlige forsøk på å regulere mottakers bruk av tilsvarende erstatninger viser at det ikke gir ønsket effekt. Samtidig har veteranen i de fleste tilfeller fått bistand av advokat dekket av det offentlige som har god innsikt i veteranens situasjon.

Regjeringen vil at Forsvarsdepartementet utreder en forskriftsendring slik at staten dekker inntil to timer etter den offentlige salærsatsen, jf. salærforskriften § 2 første ledd, til økonomisk rådgivning for veteraner som tilstås mer enn én million kroner i erstatning.

Ansvarlig departement: FD

Erstatnings- og kompensasjonsordninger

Erstatnings- og kompensasjonsordningene for veteraner fra internasjonale operasjoner er gode. Siden 2010 har veteraner fra internasjonale operasjoner mottatt til sammen 1,8 milliarder kroner gjennom kompensasjonsordningene som administreres av Statens pensjonskasse. Blant annet kan de som har tjenestegjort i en internasjonal operasjon ha krav på en særskilt erstatning eller kompensasjon som følge av psykiske belastningsskader. Dette skyldes i stor grad den særskilte risikoen personellet kan bli utsatt for i krigsområder, der Norges statssikkerhet ikke er direkte truet. Regjeringen mener at det er viktig å skjerme disse ordningene, og at det ikke vil være hensiktsmessig å forsøke å utvide erstatnings- og kompensasjonsordningene til også å omfatte andre grupper, som for eksempel personell fra internasjonal innsats.

Tidsramme: Forsvarsdepartementet vil legge frem en utredning der kostnader og nødvendige regelendringer fremkommer innen utløpet av 2025.

Tiltak 17 – Politiets veteraner

I alt har om lag 1 500 representanter for norsk politi gjort tjeneste i internasjonale operasjoner.

Stadig tjenestegjørende personell i politiet som gjør tjeneste i internasjonale operasjoner høster verdifulle erfaringer fra tjenesten. Samtidig oppleves oppfølgingen som ulik mellom de ulike politidistrikter. Det oppleves også variasjoner i hvordan erfaringene deles med kollegaer hjemme, og i hvilken grad tjenesten ute er meritterende for videre tjeneste hjemme.

Justis- og beredskapsdepartementet ser på muligheten for at justissektorens personell får oppfølging som er modellert etter den veteraner fra Forsvaret får, men tilpasset justissektorens behov.

Ansvarlig departement: JD i samarbeid med FD

Tidsramme: Oppstart i løpet av 2025

Tiltak 18 – Tilskuddsforskriften

Veteranorganisasjonene er viktige for å sikre veteranenes rettigheter og interesser, samt være pådrivere for en aktiv veteranpolitikk og ikke minst for å gjennomføre aktiviteter for veteraner og deres familier. Flere organisasjoner får tilskudd over en forskriftsfestet tilskuddsordning forvaltet av Forsvaret. Formålet med ordningen er å stimulere til økt aktivitet for og ivaretagelse av dem som har tjenestegjort for Forsvaret i internasjonale operasjoner, eller til aktivitet som fremmer kunnskap om og engasjement for denne gruppen. Ordningen har vart noen år, og flere av veteranorganisasjonene har uttrykt ønske om at reglene for tildeling endres for bedre å gjenspeile dagens situasjon, særlig med tanke på hvem som omfattes av denne tiltaksplanen. Samtidig uttrykker både barn av veteraner og voksne familiemedlemmer til veteraner at veteranorganisasjonenes arrangementer og aktiviteter, særlig familiedager, oppleves som positive tiltak. Likeledes er det et ønske at veteranorganisasjonene i enda større grad enn i dag bidrar til å gjøre veteranenes kompetanse attraktiv blant andre frivillige organisasjoner,

for eksempel innenfor arbeidet med ivaretagelsen av flyktninger i Norge fra krig og områder med konflikt.

Regjeringen vil revidere retningslinjene for tilskudd, herunder formål og rekkevidde, slik at veteraner fra internasjonale operasjoner og internasjonal innsats, ivaretagelse av og aktiviteter for veteraners familier og bekjentgjøring av veteraners kompetanse ivaretas i tilskuddsordningen.

Ansvarlig departement: FD

Ny forskrift trer i kraft for tildelingsåret 2026, med vurdering av virkningen på første tildeling med endret forskrift på Veteranforum (Forsvarets veteraninspektør inviterer hvert halvår veteranorganisasjonene til en samling på Forsvarets veteransenter Bæreia, kalt Veteranforum) i desember 2026.

Fig 3. Patrulje i Irak. Foto: Torbjørn Kjosvold/Forsvaret

Kompetanse i hjelpeapparatet

Helse- og omsorgstjenesten har ansvar for å yte tjenester til tilsatte i Forsvaret og personell fra internasjonale operasjoner, på lik linje med befolkningen for øvrig. Den sivile helse- og omsorgstjenesten inneholder hele spekteret av tilbud fra øyeblikkelig hjelp til planlagt bistand og behandling. Fastlegen har en sentral rolle i det samlede helsesystemet. De regionale helseforetakene (RHF) har ansvar for at det gis forsvarlige spesialisthelsetjenester. Prinsippene for prioritering i spesialisthelsetjenesten forutsettes å ligge til grunn for helsetjenester til veteraner, som for andre grupper i befolkningen. Det vil si at det er sykdomsbildet eller lidelsen som sådan som ligger til grunn for prioritering og behandling, og at det gjøres individuelle vurderinger. Uavhengig av bakgrunnen for kontakten med helsetjenesten er det å bli møtt med respekt og interesse viktig. Dette gjelder alle nivå og møter med helsetjenesten, og innebærer en anerkjennelse som i seg selv er helsefremmende. Det er de siste årene jobbet systematisk med kompetanseoverføring knyttet til veteraners situasjon og mulige helseutfordringer, både til spesialisthelsetjenesten og helsetjenester på kommunalt nivå samt andre deler av hjelpeapparatet. De fem regionale

ressurssentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) har en sentral rolle i å styrke kompetanse og samhandling ved behandling av psykiske traumer hos veteraner. RVTS og Forsvaret har, i samarbeid med ulike aktører som fag- og forskningsmiljøer og veteranorganisasjoner, utviklet ulike opplæringstilbud. RVTS Øst har for eksempel lansert en nettressurs som gir kunnskap om veteraner fra internasjonale operasjoner. Norges Veteranforbund for internasjonale operasjoner (NVIO) er blant samarbeidspartnerne som har bidratt med å kvalitetssikre innholdet.

Det er imidlertid fremdeles behov for å styrke kompetansen om veteraner og deres familiers mulige helseutfordringer og sikre at kunnskapen blir bedre kjent og innholdet mer tilgjengelig. Det er også et pågående arbeid for å styrke kompetansen i hjelpeapparatet om for eksempel traumer og traumebehandling som vil komme både veteraner og andre som opplever belastende livshendelser til gode. Det er også behov for dialog og samarbeid på tvers av sektorer. Her har de nasjonale og regionale fagnettverk for innsatspersonell og veteraner en viktig rolle, som det vil være viktig å videreføre og videreutvikle.

Tiltak 19 – Kompetanseheving

Helsepersonell i den kommunale helse- og omsorgstjenesten og i spesialisthelsetjenesten, kommunalt tilsatte, veterankontakter og andre fagfolk kommer ofte i kontakt med veteraner i sitt arbeid. Da trenger de kompetanse.

Forsvaret og Regionalt ressurscenter om vold og traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) har utviklet ulike opplæringstilbud i samarbeid med fag- og forskningsmiljøer og veteranorganisasjoner. Det er utviklet skreddersydde kursmoduler for målgrupper som møter veteraner og deres familier, for eksempel veterankontakter, beslutningstakere i kommuner, tilsatte i skoler og barnehager, og helsepersonell - herunder fastleger, leger og psykologer. Et nasjonalt e-læringsprogram om veteraner fra internasjonale operasjoner er tilgjengelig gjennom KS (kommunesektorens organisasjon) sin kursportal. E-læringsprogrammet er utviklet av Horten kommune, Forsvarets Veterantjeneste og RVTS Øst.

Forsvaret har etablert en nettressurs som skal bidra til økt oppmerksomhet rundt veteraner og tilgjengeliggjøre kunnskap om helseutfordringer, familieutfordringer, fagressurser, kurstilbud og annet kompetansemateriell. RVT S Øst har også et eget nettsted om veteraner og ressurser.

Selv om kompetansebygging har pågått over flere år, er det behov for å videreføre og videreutvikle innsatsen. Det er behov for å videreutvikle eksisterende materiell, at informasjonen om kompetansetiltakene når ut til aktuelle deltakere, og at innholdet gjøres mer tilgjengelig. Kurset for leger og psykologer utvides til å omfatte utfordringer hos annet innsatspersonell, med mål om større relevans og økt oppslutning.

Regjeringen vil styrke eksisterende kompetansehevende tilbud gjennom å gjøre kompetansehevende kurs mer kjent og innholdet mer tilgjengelig, for eksempel gjennom digitalisering. Videre skal innholdet i kurset for leger og psykologer utvides til også å omfatte utfordringer hos annet innsatspersonell. De fem RVT Sene styrkes med midler i 2024 til blant annet å videreutvikle kursene.

Ansvarlig departement: HOD, FD

Tidsramme: Arbeidet med å videreutvikle kursene starter i 2024.

Tiltak 20 – Fagnettverk

Det er regionale fagnettverk for innsatspersonell og veteraner (RNIP) som ledes av RVT Sene. Fagnettverkene er bredt sammensatt med deltakere fra instanser som spesialisthelsetjenesten, Statsforvalter, Forsvarets veteran tjeneste, Arbeids- og velferdsetaten/NAV, veteranorganisasjoner og familievernet. Nettverkene fungerer som grunnlag for tverrfaglig samarbeid. Fagnettverkene bidrar til dialog og samhandling mellom sentrale aktører og styrker dermed kompetansen i lokalt og regionalt veteranarbeid.

For å styrke det nasjonale samarbeidet på tvers av regionene er det også etablert et nasjonalt fagnettverksmøte med en mer strategisk funksjon. I møtet deltar lederne fra de regionale fagnettverkene (RVT Sene) i tillegg til deltakere fra Helsedirektoratet, Forsvaret, Institutt for militærpsykologi og stressmestring, Forsvarets sanitet, Politidirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir),

Arbeids- og velferdsdirektoratet/NAV og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). I tillegg kan andre relevante aktører inviteres inn. Møtet har fokus på gjensidig orientering fra de ulike sektorene og på drøfting av prioriteringer for videre arbeid og satsingsområder i de regionale fagnettverkene. RVTS Øst koordinerer det nasjonale samarbeidet.

Regjeringen vil videreutvikle nasjonale og regionale fagnettverk for innsatspersonell og veteraner.

Ansvarlig departement: HOD i samarbeid med FD, AID, BFD og JD

Tidsramme: Løpende.

Tiltak 21 – Henvisning fra Forsvaret

Personell som har utført tjeneste i internasjonale operasjoner eller internasjonal innsats og deres nærmeste skal være trygge på at de får den oppfølgingen de har behov for. Forsvaret har høy kompetanse innen belastninger og reaksjoner relatert til tjeneste i internasjonale operasjoner. Forsvarets helsetjeneste tilbyr vurderingssamtaler og kan ved behov bistå med videre henvisning til sivil helsevesen uavhengig av tiden som har gått siden tjenestegjøring. Samarbeidet mellom Forsvaret og det sivile helsevesenet innebærer viktig kompetanseoverføring, og bidrar til at personellets behov blir bedre forstått og ivaretatt.

Regjeringen vil at Forsvarets helsetjeneste fortsatt tilbyr vurderingssamtale og videre henvisning til sivil helsevesen i samråd med fastlegen, der det er ønskelig og mulig. Dette skal gjøres uavhengig av hvor lang tid som har gått siden tjenesten.

Forsvaret skal vurdere muligheten for at også pårørende til falne og alvorlig skadde veteraner kan henvende seg til Forsvaret for vurderingssamtale.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Det er allerede gjeldende praksis at personellet kan få en vurderingssamtale, og regjeringen ved Forsvarsdepartementet vil sørge for at dette videreføres i de kommende endringsprosessene i Forsvaret.

Forsvaret ferdigstiller en vurdering av muligheten for at også pårørende til falne og alvorlig skadde tilbys en vurderingssamtale innen utløpet av 2025.

Tiltak 22 – Dialog med statsforvalterne

Veteranene bor i kommunene, og regjeringen vil at statsforvalterne skal være pådrivere overfor kommunene i deres arbeid for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteranene og deres familier. Dagens hovedinstruks til statsforvalterne omtaler veteranivaretagelse, og dette bør følges opp av jevnlig dialog om temaet.

Regjeringen vil legge vekt på anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner og deres familier i dialogen med statsforvalterne.

Ansvarlig departement: FD i samarbeid med AID, BFD, KDD og JD

Tidsramme: I den formelle dialogen med statsforvalterne vil FD ta initiativ til å løfte veteranpolitikken ved første anledning.

Tiltak 23 – Kommunale veteranplaner

Forsvaret har i flere år bistått kommunene med utviklingen av kommunale veteranplaner. Kommunenes veteranplaner bidrar blant annet til å øke kompetansen i hjelpeapparatet. Over 85 prosent av veteranene bor i kommuner med veteranplaner. De første planene begynner å bli noen år gamle, og det må arbeides for å sikre at planene er relevante og gir merverdi for veteranene så vel som for kommunene over tid. Ivaretagelsen av familiene har også fått økt betydning de senere årene, og tiltak i kommunale veteranplaner bør søke å reflektere dette.

Regjeringen vil gi Forsvaret i oppdrag i samarbeid med andre etater å videreutvikle og revidere veilederen for arbeidet med veteranplaner, samt gjennom veiledning og informasjon å bistå kommunene med å videreutvikle vedtatte veteranplaner. I møte med kommunene vil Forsvarets veteran tjeneste også informere om veteranorganisasjonenes rolle og betydning.

Ansvarlig departement: FD i samarbeid med AID, BFD, HOD og JD

Tidsramme: Forsvarets veteran tjeneste begynner arbeidet med videreutvikling av veilederen og fornyet dialog med kommunene som har vedtatt veteranplaner andre halvår 2024.

Fig. 4. SNMG1 i Middelhavet. Foto: Rune Haarstad/Forsvaret

Forskning, statistikk og arkiv

Forskning på veteranene, deres familier, tjenesten og oppdragene er nødvendig for å sikre blant annet forsvarlig helsehjelp, forebygging av skader og senskader, samfunnets forståelse og veteranenes kunnskap om og forståelse for tjenesten og rammene rundt.

For å kunne forske, er det av avgjørende betydning at arkivene etter tjenesten bevares forskriftsmessig. Dette er også svært viktig med tanke på dokumentasjon i erstatningssaker. Forsvarets helseregister er en unik kilde til data om personellet, og vil ha en større rolle innenfor forskning i årene som kommer.

Tiltak 24 – Forskning

Kvinner har bidratt betydelig i Forsvaret i hele etterkrigstiden. Andelen kvinner som tjenestegjør i internasjonale operasjoner og internasjonal innsats har også økt de senere år. Likevel er det gjort få studier spesifikt på militære kvinners helse og helseutfordringer som følge av tjenesten. Det mangler i stor grad kjønnsespesifikke estimater for de fleste kroniske sykdommer, livsstilssykdommer og skader i militære populasjoner. Det er også behov for kunnskap om hvordan miljø- og yrkesrelaterte

eksponeringer kan påvirke militære kvinners reproduktive helse, og man vet lite om hvordan en karriere i Forsvaret kan påvirke kvinners forhold til mat, trening, tobakk og alkohol.

Likeledes er det manglende historisk kunnskap om kvinners deltakelse i og bidrag til Norges deltakelse i internasjonale operasjoner og internasjonal innsats.

Regjeringen vil gi Forsvaret ansvar for tverrfaglig forskning på kvinnelige veteraner, deres erfaringer og helse.

Regjeringen vil at det skal utarbeides en historiefaglig bok om kvinner i internasjonale operasjoner og internasjonal innsats.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Forskningen både innenfor historie og helsefag rettet mot kvinner og deres deltakelse i internasjonale operasjoner og internasjonal innsats prioriteres fra 2025. Forsvarets sanitet forventes å publisere forskningsresultater innen utløpet av 2027. Det forventes også at kvinne- og mangfoldsperspektiver inkluderes i all forskning på feltet.

Boklansering forventes senest i løpet av 2027.

Tiltak 25 – Tilskuddsordning veteranforskning

Regjeringen har allerede fra 2023 styrket forskningen på veteraner, ved å prioritere 3 millioner kroner til en tilskuddsordning for forskning på veteranfeltet. Midlene skal gå til doktorgradsprosjekter ved sivile læresteder. Regjeringen har også prioritert en styrking av veteranforskningen i Forsvaret med en million kroner hver til henholdsvis Forsvarets sanitet og Forsvarets høgskole. Tilskuddsordningen vil være et viktig bidrag for å styrke og utvikle de forskningsmiljøene som finnes på veteranområdet. Langsiktig finansiering er avgjørende for å utvikle gode forskningsmiljøer, og FD vil derfor ta ansvar for videre finansiering av forskning. Ordningen er ny, og må derfor evalueres etter noen tid.

Regjeringen vil styrke tilskuddsordningen for veteranforskning ytterligere for å sikre full finansiering av doktorgradsstipendiater. Ordningen evalueres i 2028. Også styrkingen av tverrfaglig veteranforskning videreføres.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Regjeringen vil arbeide for en styrkning av ordningen fra 2025, med evaluering i 2028.

Tiltak 26 – Registerforskning Forsvarets helseregister

De siste årene har flere undersøkelser blitt gjennomført på fysisk og psykisk helse hos personell som har gjort tjeneste blant annet i Afghanistan og Libanon. Disse antyder at det er sammenheng mellom tjenestens lengde, belastninger og senskader. Videre antydes at forekomsten av psykiske helseutfordringer, herunder belastningsskader og senskader, øker med tiden. Studier i andre land tyder også på at gjentatt eksponering for belastning, for eksempel gjennom tjeneste i flere kontingenter, samt kort tid til hvile mellom utsendelse, fører til økt sannsynlighet for psykiske belastningsskader, og at disse kan opptre først flere år etter siste tjenestegjøring.

Regjeringen vil legge til rette for forskning på Forsvarets helseregisterdata og andre registerdata for å følge utviklingen innenfor veteranpopulasjonen over tid, med særlig oppmerksomhet rettet mot belastninger, tjenestens lengde og personell som har gjort tjeneste i flere omganger eller over lengre tid, med et kjønnsperspektiv.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Forsvarsdepartementet vil følge opp med nødvendige gjennomganger av praksis og regelverk knyttet til registerforskning, med oppstart medio 2024.

Tiltak 27 – Levekårsundersøkelse

Det har tidligere vært gjennomført en levekårsundersøkelse blant veteraner. Dette er en type studie som kan gi verdifull informasjon om veteranpopulasjonen, og bidra til å utvikle treffsikre tiltak for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner og deres familier. Det pågår et arbeid i Forsvarets helseregister med digitalisering av registerdata for personell som har gjort tjeneste før Forsvarets digitale systemer ble innført, som vil kunne gjøre levekårsundersøkelsen bedre. Dette arbeidet bør ha kommet lengst mulig før oppstart av undersøkelsen. Undersøkelsen bør inkludere personell som har gjort tjeneste i internasjonal innsats samt nasjonal tjeneste for å ha grunnlag for sammenligning. Personell fra andre sektorer som har bidratt ute bør

også inkluderes i undersøkelsen. Muligheten for å inkludere hjelpearbeidere og andre med tilsvarende opplevelser bør vurderes. Kjønnsspesifikke spørsmål og undersøkelse overfor skadde veteraner og hvorledes disse har opplevd ivaretagelse og oppfølging bør også ivaretas i undersøkelsen.

Regjeringen vil at det gjennomføres en levekårsundersøkelse blant alle veteraner fra internasjonale operasjoner og internasjonal innsats der det foreligger digitale data og oversikter, herunder politiveteraner og veteraner fra Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og Utenriksdepartementet.

Ansvarlig departement: FD i samarbeid med JD, AID, HOD og UD.

Tidsramme: Arbeidet med avklaringer og avtaler mtp. personvern og registerforskning begynner i 2026, med undersøkelsen gjennomført i løpet av 2028.

Tiltak 28 – Bilde- og videodokumentasjon

Mange veteraner sitter på fotografier og filmer fra tjenesten. Materialet vil kunne være av interesse for forskere, kunstnere, formidlere og Forsvaret i fremtiden.

Regjeringen vil at Forsvaret utreder muligheten for å legge til rette for å samle inn fotografier, filmer, fortellinger, dagboknotater mv. fra veteraner.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Forsvaret lager en konseptskisse innen utgangen av 2024, der teknisk løsning, utfordringer og kostnader beskrives, med mål om iverksetting i løpet av 2025.

Tiltak 29 – Arkiver

Arkivalia fra internasjonale operasjoner har ikke blitt behandlet i tråd med arkivlova med tilhørende forskrift. I tillegg til bevaring, er det også behov for tilgjengeliggjøring for forskere og andre, samt digitalisering til maskinlesbare og -søkbare arkivløsninger for å gjøre materialet brukbart til forskning. Slik vil materialet også være enklere tilgjengelig for veteranene selv, noe som er viktig både med tanke på anerkjennelse og dokumentasjon i erstatningssaker.

Regjeringen vil at Forsvaret ordner alle arkivalia fra internasjonale operasjoner, samt legger til rette for tilgjengeliggjøring, avgradering (der det er mulig), digitalisering og maskinlesing.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Oppstart umiddelbart, med ferdigstilling innen 2028.

Tiltak 30 – Forum for veteranforskning

Forum for veteranforskning har samlet ulike forskningsmiljøer og interesseorganisasjoner med mål om å stimulere til kunnskapsdeling og videre forskning på veteraner. Det er avgjørende å ha slike møteplasser i et felt bestående av både sivile og militære aktører for å bygge nettverk, diskutere ideer og etablere samarbeid. Det tas sikte på å inkludere forskning knyttet til personell fra internasjonale operasjoner og internasjonal innsats o.l.

Regjeringen vil videreutvikle Forum for veteranforskning som en møteplass for å stimulere til utviklingen av tverrfaglig veteranforskning.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Forsvarsdepartementet vil sørge for at det blir arrangert et seminar for forskere og andre interessenter på veteranfeltet i løpet av 2024, deretter jevnlig seminarer.

Fig. 5. Vakt- og sikringsoppdrag i Mali. Foto: Onar Digernes Aase/Forsvaret

Veteraners kompetanse

Personell som har gjort tjeneste ute har fått både erfaringer og kompetanse. Det kan imidlertid være utfordrende å omsette denne kompetansen til en karriere utenfor Forsvaret eller politiet. Samtidig har mange veteraner tilegnet seg en kompetanse som kan være svært nyttig for både arbeidsgivere og frivillige organisasjoner. Regjeringen ønsker at veteranenes kompetanse utnyttes bedre, til glede for veteranene selv så vel som arbeidsgivere og frivillige organisasjoner.

Tiltak 31 – Karriereveiledning

Mange veteraner fra internasjonale operasjoner og internasjonal innsats o.l. har opparbeidet seg kompetanse som kan være nyttig for andre deler av samfunnet, både profesjonelt og i frivillig arbeid. Det kan imidlertid være behov for støtte til å synliggjøre denne kompetansen for det sivile samfunn. Karriere Troms – Midt- og Sør-Troms, som er en del av Troms- og Finnmark fylkeskommune, har en samarbeidsavtale med Forsvarsdepartementet og Forsvaret om sivil karriereveiledning til personell i Forsvaret.

Regjeringen vil inngå et samarbeid med Karriere Troms – Midt- og Sør-Troms for utvikling av karriereveiledning av veteraner, for å identifisere hensiktsmessige måter å synliggjøre veteraners kompetanse på. Forsvarets veteran tjeneste vil bidra med kompetanse om veteraner og deres særskilte forhold, mens Forsvarsdepartementet vil bidra med styring, fastsetting av mål og finansiering.

Ansvarlig departement: FD

Tidsramme: Endring av gjeldende avtale senest innen utløpet av 2025.

Økonomiske og administrative konsekvenser

Tiltaksplanen for anerkjennelse, ivaretagelse og oppfølging av veteraner innebærer en betydelig styrking på veteranfeltet. De administrative og økonomiske konsekvensene av tiltak i planen dekkes innenfor de berørte departementers gjeldende budsjetttrammer. Eventuelle endringsbehov vil spilles inn på vanlig måte i de ordinære budsjettprosessene. Det vil være vesentlig med både rapportering og oppfølging, samt evaluering innenfor planperioden for å sikre effektiv ressursbruk og måloppnåelse.

Departementene skal rapportere årlig på status på oppfølgingen av tiltakene i planen. Forsvarsdepartementet vil koordinere arbeidet med oppfølgingen. Statusrapportene skal gjøres offentlig tilgjengelig.

Fig. 6. Patrulje i Libanon. Foto: Torbjørn Kjosvold/Forsvaret